Întoarcerea mitului. Ernst Jünger în România – Ernst Jünger şi românii[1]

Alexander RUBEL[*]

Key-words: *Ernst Jünger, Mircea Eliade, Emil Cioran, Garda de Fier*

Profetul care nu are nicio trecere în propria ţară este vorba biblică ce pare a i se potrivi ca o mănuşă autorului Ernst Jünger. Dacă, la peste zece ani de la moartea sa, autorului îi este încă atribuită eticheta de „autor controversat" în propria ţară, cu toate că în timpul vieţii a contribuit prin propriile forţe la publicarea a două lucrări venerate în alte ţări (lucru care se mai întâmplase doar cu Goethe), el este considerat totuşi încă de demult un clasic al literaturii universale. Cercetările istorice de receptare a literaturii jüngeriene se constituie ele însele într-un câmp de cercetare foarte bine delimitat şi vor fi în continuare intensiv abordate. Pe lângă numeroasele fenomene de receptare analizate în propria ţară (Dietka 1987, Dietka 1996), în centrul observaţiilor s-au aflat şi ţări din Europa Centrală şi de Vest (Dornheim 1987, Ipema 1985, Müller 1993; Neaman 1999, Vandevoorde 1992), Franţa – care a avut un rol important în acest context – aflându-se în centrul atenţiei[2].

Pe lângă Spania şi Italia sunt aduse în discuţie tot mai multe ţări, care până acum 20 de ani erau despărţite de restul Europei prin „Cortina de Fier". Din această categorie, României îi revine fără îndoială un rol semnificativ, întrucât aici apăruseră lucrări ale lui Jünger atât înainte de cel de-al Doilea Război Mondial şi după „perioada de tranziţie", cât şi în timpul comunismului, care, în România lui Ceauşescu, se manifesta brutal şi ostil faţă de cultură. Aşa cum observase şi Jünger într-una din scrisorile adresate lui Henri Plard şi reproduse în jurnalele sale:

---

[1] Textul reprezintă o versiune adăugită şi completată a unui articol publicat în limba germană, *Die Wiederkehr des Mythos. Ernst Jünger in Rumänien – Ernst Jünger und die Rumänen*, în N. Zarska, G. Diesener, W. Kunicki (eds.), *Ernst Jünger – eine Bilanz*, Leipzig, Leipziger Universitätsverlag, 2010, p. 431–450. Mulţumesc Deliei Ailiesei pentru traducerea materialului în română.

Această lucrare a fost publicată în cadrul proiectului „Cercetători competitivi pe plan european în domeniul ştiinţelor umaniste şi socio-economice. Reţea de cercetare multiregională" (CCPE) – POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic „Programe doctorale şi postdoctorale – suport pentru creşterea competitivităţii cercetării în domeniul Ştiinţelor umaniste şi socio-economice" cofinanţat din Fondul Social European, prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane, 2007–2013.

[*] Institutul de Arheologie, Iaşi, România.

[2] Lucrările despre Jünger în Franţa (ale cărui jurnale din cel de-al Doilea Război Mondial au fost publicate în ediţia clasică „Pleiade") nu pot fi trecute cu vederea, ca de exemplu Koslowski (Hg.) 1996. Explicaţia cea mai plauzibilă pentru receptarea lui Jünger în Franţa ca „fenomen" o găsim la Plard 1990.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

„Românii sunt singurii care, dincolo de Cortină, îmi tipăresc cărţile” (SW 20, 115, 18.1.1982)[3].

Această chestiune trebuie într-adevăr explicată, iar în cele ce urmează vom surprinde posibile contexte în relaţia specială a românilor cu opera lui Ernst Jünger. Astfel, un rol important vor avea două subcapitole diferite: mai întâi, în subcapitolul *Ernst Jünger în România* ni se prezintă un inventar aproximativ al lucrărilor lui Jünger apărute în România, completat – pe cât posibil – de informaţii privitoare la edituri şi trimiteri către contexte. Acestui subcapitol i se alătură un alt subcapitol *Ernst Jünger şi românii*, întrucât autorul a avut relaţii intense de prietenie cu românii din exil, care necesitau, desigur, o atenţie deosebită. În fine, vom mai încerca să enumerăm motivele care ar putea explica receptarea entuziastă a lui Jünger în România, chiar dacă rezultatele ar putea fi unele provizorii, deoarece pentru o analiză mai amănunţită a chestiunii în cauză este nevoie de multe alte interviuri.

1. Ernst Jünger în România[4]

Lucrările lui Jünger din România precomunistă au fost identificate foarte greu din cauza stării deplorabile a bibliotecilor din ţară. Prin urmare, nu am reuşit nici până acum să intrăm în posesia unui exemplar al traducerii din 1924 a lucrării *Stahlgewitter* (*Furtuni de oţel*). Ediţia a fost publicată cu titlul *Prin furtuni de oţel* (cuvânt cu cuvânt în limba germană: *durch* Stahlgewitter) şi având subtitlul: *Carnetul unui comandant de detaşament de asalt* (cuvânt cu cuvânt în limba germană: Heft eines Stoßstruppführers, aparent după modelul anexei din prima ediţie germană: *Aus dem Tagebuch eines Stoßtruppführers*)[5]. Nu am putut identifica nici o ediţie din 1937 (*În furtuni de oţel*), care a fost menţionată într-un anunţ redacţional atunci când, la editura Polirom, au apărut jurnalele autorului din cel de-al Doilea Război Mondial (mai multe despre asta în cele ce urmează).

Căutarea lucrărilor jüngeriene începe, astfel, din perioada după cel de-al Doilea Război Mondial, mai întâi cu o serie de traduceri din acest autor controversat, publicate (începând cu anul 1968) fragmentar în diverse reviste, apoi cu *Marmorklippen* (*Pe falezele de marmură*), care apare în 1971 şi sub formă de carte (Jünger 1971). La început, Jünger a fost prezent doar în reviste, în acest context, revistei culturale „Secolul 20” revenindu-i un rol foarte important. În numărul 5 pe 1968 apar pentru prima dată în traducere românească fragmente din *Strahlungen* (*Iradiaţii*). Traducerea, realizată de L. Voita, a apărut împreună cu un articol introductiv scris de Petre Stoica despre *Ernst Jünger şi jurnalul ca formă de viaţă* (Stoica 1968). Revistei „Secolul 20” îi revine meritul de a fi publicat în 1973 numeroase fragmente din *Heliopolis* în traducere românească (vezi Jünger 1973, precum şi eseul traducătorului, Voita 1973), precum şi de a fi publicat la mult timp

[3] După ediţia *Sämtliche Werke* [’Opere complete’], Stuttgart, 1978, lucrările lui Jünger sunt reproduse cu menţiunea SW; doar jurnalele vechi, *Siebzig verweht*, primesc menţiunea SV începând cu al patrulea volum din ediţia în cinci volume (Stuttgart, 1998).

[4] Lista care va fi prezentată în cele ce urmează, conţinând lucrările publicate de Jünger în România, nu trebuie înţeleasă ca fiind completă. În special pentru perioada dinainte de 1945 nu s-au putut efectua cercetări intensive.

[5] Nu se cunosc editura şi locul apariţiei.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

după revoluţie, mai precis în anul 2000, un număr special dedicat lui Ernst Jünger (nr. 10–12/2000; pentru mai multe despre acest subiect, vezi *infra*). Pentru activităţile de pionierat de la sfârşitul anilor '60[6] trebuie să i se mulţumească longevivului redactor-şef al numitei reviste, carismaticului intelectual Dan Hăulică (care a condus redacţia între 1967 şi 1990). Admirator înfocat al lui Jünger, Hăulică reuşeşte să publice în revista pe care o conduce lucrările autorului. Ca unul care l-a vizitat pe Jünger la Wilflingen, Hăulică este menţionat de mai multe ori în jurnalul autorului (SW 4, 496, 1.7.1968; SW 4, 567, 30.5.1969). Însemnările despre el evidenţiază stima enormă pe care Jünger i-o purta promotorului său român. „Secolul 20" a fost, fără doar şi poate, un caz aparte în spaţiul cultural român. Revista s-a bucurat de o poziţie specială – asociată cu poziţia specială a redactorului-şef –, asemenea revistei „Sinn und Form" („Sens şi formă") din Germania de Est, condusă de Peter Huchel (1949–1962; vezi Schoor 1992). Prin urmare, în 1987, „Secolul 20" primeşte, la Centre Pompidou din Paris, pentru rapoartele sale culturale, detaşate pe cât posibil de influenţa politică, premiul UNESCO pentru cea mai bună revistă de literatură şi artă din lume[7]. Chiar şi Jünger vorbeşte numai de bine despre revistă: „Pe mine m-a uimit chiar faptul că o revistă precum « Secolul 20 » poate exista în România" (SV, IV, 454, 24.7.1990).

Pentru primul număr al revistei „Secolul 20", care cuprindea textele autorului, redacţia şi traducătorul L. Voita au ales o serie de fragmente din jurnalele lui Jünger din timpul războiului şi din perioada postbelică. Fragmentele alese surprind o perioadă mai lungă (18.2.1941–20.11.1948) şi cuprind şi unele însemnări din volumul *Jahre der Okkupation* (*Anii de ocupaţie*). La acestea se adaugă şi menţionatul eseu al lui Petre Stoica, care îşi propune să familiarizeze cititorul cu lucrările lui Jünger. Citind aceste rânduri, ne dăm seama imediat că acest eseu a fost scris dincolo de Cortina de Fier: fără vorbe goale despre „clasele sociale", „forţele de producţie", „societate" etc., în schimb cu observaţii concrete despre viaţa şi opera lui Jünger, observaţii ce ar fi putut apărea în orice revistă de literatură din Vest. Chiar cu privire la „muncitor", Stoica face referire la concepţia lui Jünger, după care acesta trebuie înţeles într-un context metafizic şi care nu are nicio legătură cu definiţia clasică marxistă (Stoica 1968: 126).

Remarcabil e faptul că, dintre fragmentele selectate din jurnalele autorului, cele din *Anii de ocupaţie* se bucură de o mai mare atenţie; tocmai acea parte a jurnalelor care a fost acuzată de revanşism! Jünger nu vrea să se scuze – aşa cum era de aşteptat din partea unui german –, ci denunţă încălcarea drepturilor omului încă de la începutul perioadei de ocupaţie, spunând lucrurilor pe nume. Mai mult, el critică expulzarea germanilor din regiunea Sudeţilor (SW 3, 473, 11.6.1945) şi vorbeşte dur la adresa teoriei vinovăţiei comune. Aceasta s-ar explica în două moduri:

[6] Din 1963 a deţinut funcţia de redactor-şef adjunct. Între 1990 şi 2002, Hăulică a fost ambasador al României la UNESCO.

[7] Pentru mai multe detalii despre premiul UNESCO, vezi http://www.secolul21.ro/despre_noi.htm. Nu trebuie să fim decepţionaţi că autori precum Kafka (din care abia în nr. 5/1964 au apărut diverse fragmente de proză) sau Musil nu puteau fi tipăriţi şi că redacţia se afla sub o presiune politică permanentă, în faţa căreia a şi cedat. Vezi şi http://www.ziua.ro/display.php?data=2007-01-11&id=213949.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

> Pentru cel învins însemna: trebuie să-mi apăr fratele şi vina sa. Pentru învingător, aceasta (vina) dădea pur şi simplu startul la jafuri justificate. Dacă se întinde prea mult coarda, se ajunge la întrebarea periculoasă dacă fratele chiar a greşit atât de mult (SW 3, 509, 20.8.1945).

Astfel de observaţii controversate nu şi-au găsit locul şi în selecţia românească. Printre fragmentele alese observăm un pasaj, care astăzi apare ca un produs de „contrabandă" blocat de cenzură: cu privire la arestarea lui Himmler în mai 1945, Jünger descrie acea trăsătură a regimurilor teroriste pe care Hannah Arendt avea s-o numească mai târziu „banalitatea răului". În contextul experienţei româneşti cu bine-cunoscuta Securitate, impactul acestui pasaj din lucrarea unui autor cu un trecut conservator de dreapta mi se pare extrem de important:

> Pe de altă parte, devine clar care este răul care a invadat instituţiile noastre [referitor la integritatea civilă a asasinului în masă Himmler – n.n.]: progresul abstractizării. Din spatele ghişeului se poate ivi oricând călăul nostru. Azi ne distribuie o scrisoare recomandată, mâine sentinţa la moarte. Azi ne rupe biletul, mâine capul. Îndeplineşte ambele misiuni cu aceeaşi meticulozitate, cu acelaşi simţ al datoriei [...]. [Lumea noastră] nu are zone şi perioade înspăimântătoare, ci este ea însăşi înfricoşătoare (SW 3, 455, 23.5.1945; Stoica 1968: 120 [traducerea este fidelă]).

Stoica nu exclude nici posibilitatea ca Jünger să nu-şi fi retractat niciodată în chip explicit părerile exprimate în scrierile naţionalist-revoluţionare[8]. În special cărţii *Falezele de marmură*, adusă în atenţia noastră şi considerată o capodoperă, i se va atribui fără nicio ezitare un caracter de rezistenţă. Dar este vorba despre un roman cu morală, în care pot fi recunoscute cu uşurinţă, printre rânduri, personaje precum Göring, Goebbels sau chiar Hitler.

Odată clarificat acest lucru, Stoica face o afirmaţie care ne permite să citim printre rânduri (a se observa folosirea prezentului):

> Deşi caracterul grandioasei ficţiuni e inteligent învăluit, sensurile şi subtextele ei sunt imediat înţelese de numeroşii cititori, care văd în ea o operă literară de rezistenţă (Stoica 1968: 127).

Stoica evidenţiază deci importanţa lui Jünger, ale cărui „pregnanţă şi eleganţă" de neegalat se regăsesc în toate lucrările sale de la *Inima aventuroasă* încoace (Stoica 1968: 127)[9].

După apariţia eseului său introductiv cu titlul *Ernst Jünger sau calea spre armonie*, L. Voita (care pe atunci se ocupa de traducerile din *Iradiaţii* şi mai târziu din *Heliopolis* apărute în revista „Secolul 20") publică în anul 1969, în revista clujeană „Steaua", mai multe fragmente din *Anii de ocupaţie*, reluându-şi activitatea începută cu un an înainte. Mai mult, acelaşi număr al revistei cuprinde şi eseul lui Jünger despre Alfred Kubin, tradus în română tot de Voita. Aurel Rău, redactorul-şef al publicaţiei clujene, a contribuit cu un articol propriu cu titlul *În vizită la Ernst Jünger* (Rău 1969; vezi şi Voita 1969, Jünger 1969 a, 1969b). Un rol important

[8] „[...] fără să-şi fi retractat vreodată în chip explicit părerile" (Stoica 1968: 125).

[9] În scurta descriere a vieţii autorului Ernst Jünger, Stoica face două greşeli obiective: Jünger a fost căpitan (nu colonel) şi nu a fost exclus din armată din cauza lipsei de merite, asa cum deseori (nu doar aici) se credea.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

pentru publicarea fragmentelor lui Jünger în paginile acestei reviste de literatură l-a avut, desigur, predilecţia redactorului-şef pentru autor.

În eseul său introductiv despre Jünger, Voita (1969) subliniază dimensiunea spirituală şi misterioasă a operei autorului, precum şi contribuţia lui la reactualizarea şi reinterpretarea miturilor. Până şi textul ales reflectă această abordare a lui Voita. Observaţii sumbre, aforisme sugestive parcă abia şoptite, regăsite şi în jurnalele şi eseurile lui Jünger, dar nu numai, domină fragmentul[10]. Se fac trimiteri la mama pământeană, la mitul asasinării fratelui, mitologia greacă şi istoriile lui Herodot, şi se redau reflecţii despre moarte şi vindecare, precum şi despre magia cifrelor şi a cuvintelor (SW 3, 543f, 20.9.1945; SW 3 624, 24.1.1947; SW 3, 652, 11.4.1948; Jünger 1969: 112–113, 117). Acest aspect cu privire la receptarea jüngeriană ezoterico-mistică tipică pentru România va fi abordat într-un alt loc din eseu.

În articolul său, Aurel Rău vorbeşte despre vizita făcută lui Jünger, la Wilflingen, la începutul anului 1969, lucru pe care îl face şi autorul însuşi la scurt timp în jurnalele sale (SW 4, 567, 30.5.1969). Rău are numai cuvinte de laudă la adresa operei lui Jünger şi vorbeşte foarte detaliat despre primirea călduroasă de care a avut parte în casa acestuia (sunt menţionate chiar si cafeaua şi prăjiturile pe care le pregătise dna Jünger). În dialogul cu autorul mult admirat se aduce în discuţie şi capodopera *Falezele de marmură*. La întrebarea dacă în spatele personajului „Inspector silvic" se află Hitler, Jünger oferă un răspuns evaziv. S-a scris mult despre asta, despre faptul că în spatele acestor reprezentări simbolice s-ar ascunde o luare de atitudine împotriva lui Hitler, dar şi împotriva altor „profesionişti politici ai crimei"[11]. Rău citează în continuare şi un pasaj din *Falezele de marmură*, care se adresa cu siguranţă acelor români, care ştiau să „citească printre rânduri":

> La început, doar zvonurile erau examinate, ca o epidemie sumbră ce urlă în porturile îndepărtate. Apoi s-au răspândit veşti, prin viu grai, despre apropierea atacului şi a faptelor de violenţă, pentru ca în final aceste fapte să fie realizate fără ruşine. Aşa cum la munte ceaţa groasă prevesteşte vremea, şi inspectorul silvic e cuprins de un nor de îngrijorare. Îngrijorarea îl învăluise, iar eu sunt sigur că puterea lui stătea mai degrabă în aceasta, şi nu în el însuşi (SW 15, 269; Rău 1969: 48).

După acest „antrenament" publicistic, în 1971 apare primul text sub formă de carte. Pe de o parte, nu ne surprinde că este vorba despre *Falezele de marmură*, pentru că acesta este romanul care a fost citit ca literatură de rezistenţă, ca document al „imigrării interioare", aşa cum au evidenţiat mereu criticii români. Ba mai mult, în articolul anterior despre Jünger, se pregătise deja „terenul" pentru publicarea

[10] Exemplu: „Cucerirea lumii de către Caesar, de către Alexandru trebuie înţeleasă tot la nivel metaforic; violetul este culoarea victoriei, în vreme ce sceptrul de fildeş e semnul învingătorului – primul are origini matriarhale, al doilea patriarhale. Aurul e violet închis, e puterea pământeană concentrată" (SW 3, 329, 23.11.1944; Jünger 1969: 111). Sau: „În sfârşit, găsim în aceste grădini [biografiile văzute ca grădini deschise tuturor – n.n.] o multitudine de propoziţii divinatorii, care se dezvoltă pe axa timpului prin fapte" (SW 3, 461, 2.6.1945; Jünger 1969: 112).

[11] „S-a scris mult, mi se răspunde, în anii imediat următori publicării textului, despre acest lucru. Există aici un simbol, desigur, o atitudine împotriva lui Hitler şi a altor profesionişti politici ai crimei" (Rău 1969: 48). Mai târziu s-a exprimat în acest sens şi Jünger: „Din punct de vedere pur dinamic, Stalin a fost mai puternic şi s-ar fi potrivit mai bine pentru rolul de inspector silvic decât Hitler" (SW 20, 554, 22.10.1985).

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

„romanului de rezistenţă”. Acuzaţia adusă mereu de criticii extremişti de stânga şi mai ales de comunişti la adresa culturii, cum că Jünger a servit în anii ’20 drept precursor al naziştilor cu publicistica sa politică, pare să nu joace niciun rol în discuţiile din România. Apartenenţa lui Jünger la cercurile extremiste de dreapta în timpul republicii de la Weimar şi pamfletele şi scrierile incendiare apărute în revistele corespunzătoare nu au fost niciodată menţionate[12]. Pe de altă parte, această parabolă este cea care furnizează materia incendiară pentru despotism şi dictatură, de care ar trebui să se teamă regimurile totalitare şi departamentele sale de cenzură. Profilul întunecat al inspectorului silvic reiese clar din structura parabolei şi poate fi interpretat ca o trăsătură esenţială a oricărui despot al vremurilor noastre, chiar şi a măreţului conducător din regiunea Carpaţilor.

Romanul care relatează despre cei doi fraţi, cercetători botanişti, care se luptau pentru libertate cu inspectorul silvic, a fost publicat la Editura Univers, o editură cu mare deschidere, specializată pe traduceri din literatura universală. Traducerea a fost realizată de Ion Roman, germanist cunoscut nu doar pentru traduceri (de exemplu cele din Karl May sau Hermann Hesse), ci în primul rând pentru contribuţia sa la receptarea lui Goethe în România[13]. În acea epocă (1968–1972), în România domina o tendinţă moderată de „dezgheţare”, care oferea anumite libertăţi pe plan cultural[14]. Mai mult, profesorul de literatură comparată Romul Munteanu a fost numit director la Editura Univers (funcţie pe care a onorat-o din 1971 până în 1991). La începutul anilor ’60, Munteanu a fost lector la Deutsches Literaturinstitut din Leipzig, familiarizat astfel cu limba şi cultura germană[15]. Trebuie precizat şi faptul că Jünger ar fi putut ajunge uşor *persona non grata* în programul de publicaţii datorită apropierii sale de cercurile naţionaliste din Republica Democrată Germană[16]. Cu toate acestea, este ciudat că în revistele literare

[12] Observaţiile din revistele literare (a se vedea mai sus şi în cele ce urmează) subliniază schimbarea lui Jünger şi amintesc operele literare care fac referire la Primul Război Mondial într-un mod mai critic (ex. *În furtuna de oţel* sau *Lupta ca experienţă interioară*). Discuţia nuanţată cu caracter ideologic despre importanţa lui Jünger în cercurile naţionaliste ale anilor ’20 şi începutul anilor ’30, precum şi despre presupusa sa influenţă în calitate de „precursor” al naziştilor nu poate fi reluată aici. Nu ne rămâne decât să credem că Jünger s-a îndepărtat de nazişti la timp. Un bun exemplu găsim la Schwilk (2007: 283–362), ceva mai apologetic la Kiesel (2001: 266–343). Pentru o serie de documente care furnizează date introductive ample, vezi Berggötz (Hg.) 2001.

[13] Din nefericire, traducerea are câteva puncte slabe, care nu au fost îmbunătăţite nici până astăzi, după numeroasele retipăriri şi ediţii noi ale romanului *Falezele de marmură*. Un exemplu chiar pe prima pagină: „die Rautenklause”, coliba în care cei doi fraţi şi-au trăit viaţa contemplativă pe marginea falezelor de marmură, devine la Roman un toponim: „schitul de la Rauten”, deci: „celula (cu sensul de chilie sau mănăstire) de la Rauten”. Este vorba de o colibă sau celulă în formă rombică (*Raute* = romb).

[14] Din a doua jumătate a anilor ’60 şi până la „mica revoluţie culturală” din 1971, declanşată de vizita de stat a preşedintelui Ceauşescu în China şi Coreea de Nord, s-a instalat o teroare stalinistă, iar cetăţenii s-au bucurat de o scurta perioadă de libertate. La acestea se adaugă şi faptul că România nu a luat parte la invazia Cehoslovaciei din 1968, stârnind atâta simpatie în Vest.

[15] El a scris, de asemenea, şi Cuvântul-înainte la prima ediţie românească a *Procesului* lui Kafka (traducere Gellu Naum, Bucureşti, 1965), tot de sub peniţa lui ieşind şi un studiu despre Bertolt Brecht (Bucureşti, 1966).

[16] Din nefericire, nu am reuşit să obţinem informaţii de la Editura Univers, din cauza lipsei de interes şi a fluxului continuu de personal.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

nu s-au găsit niciun fel de recenzii după apariţia romanului[17].

Şi totuşi, traducerea în limba română a următorului roman al lui Jünger s-a lăsat aşteptată 20 de ani. *Praştia*, romanul de internat, complet neaşteptat, al lui Jünger din 1973, a fost publicat în 1981, tot la Editura Univers, în traducerea lui Ion Roman (Jünger 1981). Între timp, publicarea unui fragment mai cuprinzător din romanul *Heliopolis* (doar 15 pagini) a fost receptată în mod negativ de către criticii germani[18]. În România, romanul, catalogat cumva ca „science-fiction", s-a bucurat de o primire pozitivă, chiar dacă traducerea completă apare abia în 1998 (Jünger 1998). Pe lângă *Falezele de marmură*, articolele precizate evidenţiază şi importanţa acestui roman al viitorului. În scurtul său eseu, redactat după apariţia traducerii, în 1973, traducătorul L. Voita subliniază calităţile speciale ale romanului *Heliopolis*, care ar simboliza „întoarcerea la o realitate magică", pe care Roman o înţelege ca „realitate ultimă". În opinia sa, *Heliopolis* se află pe aceeaşi treaptă cu *Zauberberg* şi *Mann ohne Eigenschaften* de Musil (Voita 1973: 61)[19].

Ultima traducere în română a lui Jünger din perioada comunistă a apărut în 1989, puţin înainte de revoluţie, tot la Editura Univers, într-un volum de povestiri intitulat *Albine de sticlă*. Alegerea fragmentelor şi traducerea i se datorează lui Ion Roman. Pe lângă povestirea cu acelaşi titlu din 1957, în acest volum se regăsesc majoritatea istorisirilor care apăruseră în 1975, în volumul aniversar *Povestiri alese* publicat la Editura Klett-Cotta, cu ocazia celebrării vârstei de 80 de ani de către Jünger. De remarcat că tocmai această poveste ezoterică, science-fiction, despre măreţul comandant de oşti şi tehnicianul modern Zapparoni a stârnit atenţia românilor şi a devenit articol de primă pagină.

Texte ale autorului şi articole despre acesta mai întâlnim în două articole de revistă din anii '80, menţionate aici doar de dragul de a fi revista completă. În revista „Orizont" editată de Asociaţia Scriitorilor Români din judeţul Timiş se publică, în 1984, un fragment din cartea lui Jünger *Aus dem Wilflinger perennierenden Gartenkalender* (trad. *Un buchet peren din calendarul grădinii mele din Wilflingen*), care conţinea un scurt portret al autorului (lucrarea apare în 1980 în format tipărit într-o ediţie restrânsă, destinată unui cerc mic de cititori şi conţine printre altele şi fragmente care sunt adunate în jurnalele *Siebzig verweht* (Jünger 1980: 21). Sunt antologate, pe lângă *Falezele de marmură*, interpretate ca o reacţie împotriva dictaturii „hitleriste"[20], următoarele opere tipice pentru Jünger şi mitologismul său: *Heliopolis*, *Albine de sticlă* (la momentul respectiv nu fuseseră traduse) şi *Philemon şi Baucis*.

Revista literară „Vatra" din Târgu Mureş tipăreşte în 1985 eseul *Pomul*, în traducerea germanistului clujean Petru Forna (Jünger 1985: 289–303). Lipsesc însă informaţiile despre autor şi opera sa. Observaţiile apolitice, istoric-culturale şi filosofice ale autorului Jünger nu oferă prilejuri de interpretare sau aluzii subversive, după cum era de aşteptat. Eseul scurt expune substraturile mitologice în relaţia

[17] Asta nu înseamnă că nu am reuşit să obţinem o recenzie.

[18] J. Draganovic (1998: 172–179) oferă o imagine de ansamblu asupra criticilor apărute, după publicarea romanului în 1949.

[19] Chiar şi cei mai înfocaţi fani ai lui Jünger se îndoiau de această opinie.

[20] „Reacţie virulentă împotriva dictaturii hitleriste" (Jünger 1980: 21).

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

dintre oameni şi copaci. Mai precis, se referă la „copac ca arhetip", la venerarea pădurilor de către popoarele germanice, la vâscul druizilor etc. În această privinţă, textul reprezintă latura mitologică, cu încărcături simbolice, întâlnită deseori în selecţia românească a creaţiei jüngeriene:

> Mitul identifică în copac nu doar arborele vieţii, ci şi arborele lumii. Înrădăcinat în pământ primordial, înflorind în Cosmos, copacul produce stele şi sori. Şi astfel, mamele şi taţii sunt pe veci uniţi (SW 12, 303).

După revoluţie (1989) şi odată cu înlăturarea regimului ceauşist, sunt publicate în România o multitudine de lucrări ale lui Jünger, atât la edituri mari, cât şi la edituri mai mici. Interesante sunt şi publicaţiile neautorizate din zbuciumaţii ani '90, când România se afla într-un proces de transformare incontrolabil. *Falezele de marmură*, de exemplu, a fost comercializată la chioşcurile de ziare, la jumătatea anilor '90, într-o astfel de ediţie neautorizată, fără informaţii despre data şi locul apariţiei, sub forma unei broşuri subţiri[21].

Cele mai mari două edituri din România, Humanitas (Bucureşti) şi Polirom (Iaşi), au preluat cu mare atenţie operele autorului. În 1997 apar la Humanitas *Jurnalele Pariziene*, în traducerea Vioricăi Nişcov, o traducătoare nemaipomenită a operelor lui Jünger. Tot ei i se datorează şi traducrea celorlalte fragmente de jurnal din *Iradiaţii* – de data aceasta pentru Editura Polirom: *Grădini şi drumuri – Însemnări caucaziene* (*Gärten und Straßen, Kaukasische Aufzeichnungen*) (Jünger 2002a), precum şi *Pagini din Kirchhorst – Coliba din vie (Anii de ocupaţie)* (*Kirchhorster Blätter, Die Hütte im Weinberg [Jahre der Okkupation]*) (Jünger 2004). Înainte de aceasta, ea a mai tradus pentru Polirom şi *Cartea ceasului de nisip* (Jünger 2001a). Ediţiile menţionate cuprind şi o introducere vastă şi complexă realizată de traducătoare cu privire la opera lui Jünger.

Cu privire la aceste ediţii am putut obţine de la edituri şi unele informaţii despre numărul exemplarelor publicate. Volumul de jurnal apărut la Editura Humanitas a fost tipărit în 2000 de exemplare[22]. Conform informaţiilor furnizate de directorul Editurii Polirom, Silviu Lupescu, volumele lui Jünger tipărite încă din 2001, cuprinse în registrul de inventar, indică faptul că numărul total de exemplare ale celor trei cărţi apărute la Polirom s-a ridicat la 5200 (în medie, cca 1750 de exemplare din fiecare carte). Lupescu subliniază că o parte mai mare din producţie a fost vândută sub preţ. Acest lucru se explică prin faptul că piaţa cărţii în România era subdezvoltată, iar specii literare ca jurnalul şi eseul se vindeau mai greu decât romanele (e-mail din data de 5.6.2008).

Tot la Editura Univers, editură orientată spre literatura universală şi care a supravieţuit revoluţiei, apare în anul 2000 romanul science-fiction *Eumeswil* (Jünger 2000), un roman neapreciat de criticii germani – cum fusese *Heliopolis* – şi nesemnificativ (sau puţin) tratat în literatura de specialitate. Nora Iuga, poetă premiată pentru transpunerea textului în română, realizează traducerea, iar Rodica

[21] În traducerea cunoscută a lui I. Roman. Un exemplar din această ediţie a ajuns din întâmplare, în 2001, şi în posesia mea.

[22] Informaţii cuprinse într-o scrisoare trimisă masterandei Olga Volc (aprilie 2008), care analiza pe vremea aceea, pentru disertaţie, receptarea lui Jünger.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

Binder contribuie cu o postfaţă densă, care se apropie de roman şi de substraturile acestuia.

Un loc aparte revine lucrărilor jüngeriene apărute la mica editură „Rosmarin". Pe lângă deja menţionatul roman *Heliopolis*, mai apar la această editură şi cele două variante ale *Inimii aventuroase*, precum şi *Vizită la Godenholm* (cu povestirea *Vânătoare de mistreţ* – Jünger 2001b, 2002b, 1999). Publicarea operelor lui Jünger la această mică editură s-a datorat într-o anumită măsură istoriei acesteia. Editura a luat fiinţă în contextul cenaclului literar fondat de scriitorul şi filosoful Vasile Lovinescu, unde operele lui Jünger circulau în samizdat. Cât a stat în Bucureşti (până în 1980), Lovinescu a organizat un cenaclu literar, unde se adunau adepţii săi. Tot el introduce scrierile lui Jünger în acest cerc literar (în special *Heliopolis*, care devine o „carte de iniţiere"). Despre această formă de „receptare secretă" în perioada comunismului ar fi indicat sa ne ocupam în altă lucrare mai amplă. Astfel, mica editură, care publica operele lui Lovinescu şi ale autorilor din jurul lui, pune preţ şi pe publicaţiile jüngeriene[23].

Nu în ultimul rând amintim broşura apărută la o Editura Antaios, care propune *Mantrana. Invitaţie la joc* în ediţie bilingvă, traducerea fiind realizată de Mihaela Zaharia (Jünger 2002c)[24].

Trebuie menţionate şi noile ediţii ale lucrării *Falezele de marmură* şi ale volumului de povestiri *Albine de sticlă*, care au apărut la edituri diferite, totuşi în aceeaşi traducere, neschimbată, a lui Ion Roman. *Pe falezele de marmură* apare în 2005 la Paralela 45, cu prefaţa lui Mircea Martin şi o lungă postfaţă de Andrei Corbea, care povesteşte despre vizita sa la Jünger în 1988 (Jünger 2005). *Albine de sticlă* a fost publicată fără alte adăugiri, în aceeaşi versiune ca cea publicată de Editura ART în 2007.

Interesul publicistic-literar pentru Jünger şi opera sa atinge cote maxime în volumul dedicat în întregime autorului de revista „Secolul 20" din anul 2000. Pe lângă traduceri ale fragmentelor din lucrări nepublicate înainte în România, precum *Der Arbeiter* (*Muncitorul*), *Subtile Jagden* (*Vânătoarea subtilă*) sau pasajul eliminat ulterior de autor din *Heliopolis* (1949), numărul special cuprinde şi articole deosebit de interesante ale autorilor şi traducătorilor români, care s-au ocupat de opera lui Jünger. La acestea se adaugă şi scrieri ale specialiştilor germani în domeniul operei jüngeriene (precum Harro Segeberg, Peter Koslowski). Articolele au pe alocuri

[23] Pentru acestea şi multe alte informaţii (de exemplu, faptul că contractele cu Klett-Cotta prevăd un număr maxim de 2000 de exemplare – scrisoare din data de 11.4.2005) îi mulţumim doamnei Roxana Cristian, actualul director al editurii (şi la rândul ei scriitoare), pentru scrisorile ei prietenoase şi pline de date importante, precum şi pentru pasajele din corespondenţa lui Lovinescu despre Jünger pe care ni le-a pus la dispoziţie.

[24] Pe lângă faptul că acest text nu era semnificativ nici pentru cei mai mari „fani" ai operei jüngeriene, prefaţa stufoasă, uşor orientată spre „pălăvrăgeală", nu rezistă în faţa observaţiilor precise ale traducatoarei V. Nişcov, inserate în cuvintele-înainte la volumele lui Ernst Jünger publicate la Editura Polirom. Nu aflăm nimic despre editură, al cărei specific era de fapt literar-filosofic (traduceri din operele lui Kant, Kiergegaard, B. Russel, J. Burckhardt). Operele sunt verificabile doar în intervalul 1999–2002, neexistând informaţii despre perioada în care a funcţionat editura. Numele editurii e legat, însă, de publicarea revistei „Antaios" de către Jünger împreună cu Mircea Eliade. De asemenea, nu avem informaţii nici despre ediţia românească *Aproximaţii. Droguri şi extaz*, anunţată, pe coperta 4 a volumelor publicate la Polirom în 2000, ca fiind apărută la o altă editură, nespecificată.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

caracter ştiinţific-literar, critic, respectiv eseistic (predomină ultima variantă). Cercetarea de faţă nu ne permite să abordăm toate articolele, însă unele dintre ele vor fi menţionate în cele ce urmează[25].

2. Ernst Jünger şi românii

Jünger a întreţinut relaţii strânse de prietenie cu mai mulţi dintre românii care au pus bazele culturii în România. Faptul că aceşti români apropiaţi lui Jünger, cu care autorul coresponda mai ales prin scrisori, s-au aflat în exil este urmarea situaţiei politice din ţară. Dintre cei mai importanţi şi mai celebri îi amintim pe Mircea Eliade, Emil Cioran, Valeriu Marcu, Vintilă Horia sau Eugen Ionescu, dar în jurnalele sale sunt amintite însă şi alte nume cunoscute publicului român: Dan Hăulică, Petre Stoica, Aurel Rău, Alexandru Sturdza şi Andrei Corbea, printre alţii[26].

Foarte multe informaţii despre relaţia autorului cu Valeriu Marcu (cei doi se întâlnesc mai ales în anii ’20 şi ’30, apoi corespondează prin scrisori) ni se aduc la cunoştinţă graţie eforturilor lui Andrei Corbea-Hoişie[27]. Tot lui i se datorează şi informaţiile despre relaţia lui Jünger cu Mircea Eliade: astfel, între 1959 şi 1971 cei doi editează revista „Antaios”. În vreme ce la autorul evreu Valeriu Marcu – care scrie în limba germană, îşi părăseşte patria destul de devreme şi locuieşte în Berlin încă din anii ’20 (o figură pitorească a istoriei culturii din toate punctele de vedere) – , nu aspectul românesc este cel decisiv, Eliade este un exponent pregnant al culturii româneşti, nu doar prin cercetările sale cu privire la mituri şi religia populară românească, dar şi prin romanele sale, şi este venerat în România. Orientarea mistico-religioasă a gândirii sale este amplificată şi de faptul că autorul a aparţinut mişcării legionare, organizaţie de orientare naţionalistă şi antisemită, care promova o ideologie fascistă bazată pe principiul pământului natal şi al tradiţiile creştine rurale[28].

Tocmai datorită revistei „Antaios”, publicată de cei doi şi apărută la Klett-Cotta, care a adunat de-a lungul a douăsprezece generaţii eseurile religioase cu caracter istoric, ezoteric sau mitologic ale autorilor conservatori, relaţia lui Jünger cu cel mai important istoric al religiilor şi romancier atrage atenţia (Pschera 2007: 18–23). Primul contact între cei doi are loc în anul 1952, când Jünger îi scrie o scrisoare lui Eliade, care pe atunci locuia la Paris. Jünger cunoştea revista cu caracter istorico-religios „Zalmoxis”, publicată de Eliade în anii ’30 şi ’40, despre al cărei conţinut şi

[25] Unele articole din acest volum se găsesc şi online: http://www.secolul21.ro/numere/junger/junger.html (ultima versiune din data de 8.11.2009).

[26] Cercetarea de faţă, fatalmente limitată, nu ne permite să abordăm toate însemnările din jurnal. Este necesar să trimitem la opera de referinţă a lui Tobias Wimbauer (2003), unde găsim fragmente relevante din jurnalele lui Ernst Jünger, cu precizarea numelor autorilor respectivi.

[27] Vezi Corbea-Hoişie 2010; 1983: 24; 1984: 145–186 1986: 164–184; referinţe bibliografice despre alte lucrări ale lui A. Corbea-Hoişie (mai ales ediţia scrisorilor din exil ale lui Marcu) pot fi găsite Corbea-Hoişie 2010.

[28] De curând a apărut în Germania o monografie amplă despre Mircea Eliade, datorată unui specialist în opera acestuia, Florin Ţurcanu (2006). Vezi şi numărul special (16) din revista de dreapta „Sezession”, dedicat lui Eliade. Articolul complex al lui E. Simion (2005: 18–30) abundă de date bibliografice şi oferă o perspectivă neutră asupra lui Eliade. Informaţii despre M. Eliade în contextul mişcării legionare găsim în W. Totok 1995: 42–55.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

despre al cărei editor află prin intermediul lui Carl Schmitt (SV 4, 220, 18.10.1987). Apoi cei doi au parte de o lungă corespondenţă, despre care vorbeşte şi Florin Ţurcanu (2000a: 198–205)[29].

Jünger cultivă relaţii strânse şi cu filosoful român Emil Cioran, care locuia pe atunci tot la Paris[30]. Ca şi în cazul lui Eliade, stima reciprocă ce reiese din scrisorile celor doi este rezultatul intereselor comune în domeniul mitologic şi metafizic[31].

Fie ei în exil sau doar în vizită, mai mulţi intelectuali români au trecut pe la Jünger. lăsându-i de-a lungul anilor o impresie foarte bună despre România şi despre cultura românească. Jünger observă în jurnalele sale:

> Cred că mai degrabă ei [românii – n.n.] merită numele de „francezii estului", şi nu polonezii; ei se apropie mai mult de Occident prin istorie şi limbă (SW 20, 115, 18.1.1982).

Într-o altă parte:

> Ţara [România – n.n.] e o insulă sau o druză în Balcani – din punctul de vedere al limbii şi culturii şi al fizionomiei elitei –, asta trădează deja primul contact (SW 4, 496, 1.7.1968).

Pe de altă parte, operele lui Jünger au influenţat o serie de intelectuali români, însă chiar o scurtă selecţie pentru evidenţierea receptării operei lui Jünger ar depăşi dimensiunile acestei lucrări[32]. Ne vom limita la câteva exemple: Vintilă Horia, decedat în 1992, al cărui roman *Dumnezeu s-a născut în exil*, publicat iniţial în limba franceză, este subestimat în literatura universală, dezvăluie că a fost onorat că l-a cunoscut personal pe Jünger într-un interviu pentru postul de radio „Europa liberă" (departamentul român al „Radio Free Europe", cu sediul la München), spunând despre acesta că este pentru el cel mai important scriitor în viaţă din lumea occidentală[33]. Mai sunt şi alţi autori, precum Radu Ciobanu, care evidenţiază importanţa lui Jünger în viaţa şi opera lor. Pentru Ciobanu, Jünger este „o mare iubire de-a mea, unul dintre 'granzii' veacului trecut" (*Ciobanu* 2008: 378)[34].

[29] Autorul oferă în acelaşi volum şi o selecţie din scrisori, traduse în limba română (Ţurcanu 2000b: 206–210). Însuşi Jünger citează din scrisorile către/de la Eliade în jurnalele sale (pentru trimiterea exactă, vezi Wimbauer 2003).

[30] Fapt ce reiese din citatele din scrisori la Ţurcanu, precum şi din înregistrările din jurnalele lui Jünger (vezi Wimbauer 2003).

[31] Nu este momentul acum să ne referim la gândirea filosofică a lui Cioran despre Husserl, Bergson, Hartmann, Heidegger. Cu referire în general la Cioran există o bibliografie foarte bogată (vezi Simion 2004: 255–263).

[32] Pe internet nu apare nimic, în legătură cu activitatea intelectualilor români de extremă dreapta şi publicaţiile lor, care să îl indice pe Jünger drept exemplu ideologic sau sursă de inspiraţie.

[33] „[...] romancierul cel mai caracteristic, poate cel mai mare romancier în viaţă în lumea occidentală". Interviu din anii '80 cu Nicolae Stroescu-Stânişoară, redifuzat în aprilie 1992 (http://www.cbrom.de/Teme- Actuale/convorbire.htm, ultima actualizare: 7.11.2009).

[34] Recenziile operelor jüngeriene păstrează un caracter elogios, precum, de exemplu, recenzia despre jurnalele de război (*Pagini din Kirchhorst*) semnată de V. Nişcov (vezi Ciobanu 2005). Ciobanu vorbeşte mereu despre Jünger, chiar şi în operele sale. De exemplu, în cartea sa despre Europa (Ciobanu 2008: 64), el arată că a înţeles spiritul profund al culturii germane doar graţie lui Jünger.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

3. Posibilă explicaţie

În opinia noastră, receptarea operei jüngeriene în România, chiar în perioada comunistă prin traducerile autorizate, se explică în două moduri. Pe de o parte, un rol important îl au „abordările" personale şi biografice dintre Jünger şi unii intelectuali români de seamă, care au funcţionat oarecum drept „multiplicatori" ai informaţiei primare. Pe de altă parte, responsabil de receptarea fructuoasă a operei jüngeriene în România este un anumit specific al culturii româneşti: predilecţia eternă a intelectualităţii româneşti pentru mituri, esoterism, religie şi metafizică.

Vom aborda mai întâi dimensiunea personală a receptării jüngeriene. Dacă observăm CV-urile intelectualilor români amintiţi până acum, un lucru este clar. Majoritatea prietenilor şi cunoştinţelor lui Jünger de origine română au fost în tinereţe membri ai mişcării naţionaliste de dreapta numită „Legiunea Arhanghelului Mihail" sau ai organizaţiei paramilitare „Garda de Fier"[35]. Specificul mişcării fasciste româneşti constă în accentul aproape mistic pus pe relaţia omului cu pământul, implicit idealizarea vieţii la ţară şi a comunităţii rurale a „strămoşilor români", militanţi antisemiţi, precum şi în legătura strânsă cu biserica ortodoxă – ceva neobişnuit pentru celelalte mişcări fasciste din Europa[36]. Liderii mişcării legionare propovăduiau relaţia mistică cu pământul şi religia întoarsă spre naţionalism (Heinen 1986: 177f).

Eliade şi Cioran, liderii spirituali ai cenaclului Criterion[37], un club de dezbateri intelectuale de dreapta cu redacţie proprie, unde se adunau „generaţia" (în germană s-ar spune 'die jungen Wilden'/'tinerii rebeli'), sunt cei care au scris pentru diferite reviste şi publicaţii de cărţi pamflete cu caracter naţionalist şi antisemit[38]. În articolele lui Eliade este vorba despre propaganda făcută „revoluţiei creştine", „renaşterii spirituale". Dintre numeroasele scrieri amintim monografia lui Cioran, *Schimbarea la faţă a României* (Cioran 1936)[39]. O lucrare detaliată în limba franceză a Alexandrei Laignel-Lavastine investighează trecutul extremist de dreapta al celor doi importanţi gânditori români, dar şi al lui Eugen Ionescu (Laignel-Lavastine 2002). Autoarea vorbeşte în multe locuri din lucrarea sa despre

[35] Operă de referinţă: Heinen 1986.

[36] A se consulta şi Ornea 1995. Vezi şi Mutti 1997 (ultima carte provine mai degrabă din cercurile de dreapta).

[37] Membri ai cenaclului şi alte figuri marcante, precum Constantin Noica, inspirat de Heidegger, lider spiritual ezoteric al filosofiei române moderne, care a marcat până astăzi viaţa intelectuală românească prin elevii săi, precum şi Petru Comarnescu, Mircea Vulcănescu, Eugen Ionescu (pe atunci numele lui nu se scria încă cu *o* la final), H.H. Stahl, Alexandru Vianu şi mulţi alţii. Vezi articolul informativ al lui G. Omăt 2004.

[38] Observaţie: caracterul factual al pamfletelor brutale şi pline de ură scrise de Eliade, Noica, Cioran şi alţii (la fel ca Jünger în Germania) nu poate fi contestat. Ca şi în cazul lui Jünger, publicaţiile respectivilor autori se împart (fără excepţie) în publicaţii care condamnă cu desăvârşire persoana şi întreaga operă a autorului (cum ar fi lucrarea lui D. Dubuisson despre Eliade – Dubuisson 1993) şi publicaţii care adoptă o poziţie apologetică şi resping, în general, critica pur obiectivă despre opera timpurie „politică" (de exemplu, Mircea Handoca, tot despre Eliade – Handoca 2000). Din perspectivă ştiinţifică, acest lucru este desigur nesatisfăcător. Opiniile morale despre caracter şi slăbiciuni nu îşi au locul aici. O operă literară eludează într-o anumită măsură aspectele legate de personalitate.

[39] În ediţia nouă – Bucureşti, 1990 –, pasajele cu caracter antisemit sau inoportun fiind scurtate.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

asemănările dintre biografiile acestor „tineri rebeli" din cercul Criterion si biografia tânărului Ernst Jünger. Cioran al anilor '30 era „une sorte d'equivalent balkanique du jeune Jünger" (Laignel-Lavastine 2002: 127; vezi şi 307, 314, 476, 485, 492, 507), a cărui *Schimbare la faţă a României* coincide în chintesenţă cu tezele de bază (cum ar fi înlocuirea ţăranului cu muncitorul) ale operei jüngeriene *Arbeiter* (*Muncitorul*) (Laignel-Lavastine 2002: 153). Remarcabilă este şi dimensiunea religioasă, metafizică a scrierilor, dimensiune care ia fiinţă în cadrul cenaclului Criterion. Şi în acest caz, analogiile contextuale la primele scrieri publicistice ale lui Jünger sunt evidente. „Jünger înscenează noua formă de naţionalism din experienţa sa de război sub forma unei religii politice" (Schwilk 2007: 287). Aşa explică Heimo Schwilk utilizarea unui vocabular religios (*îndurare*, *credinţă*, *schimbare*) în manifestul naţionalist al lui Jünger din anii '20.

Astfel de potriviri biografice se regăsesc şi la Vintilă Horia, care şi-a desfăşurat activitatea publicistică la gazetele de dreapta în anii '30, dar şi la alţi cunoscuţi lui Jünger[40].

Faptul că mai târziu aceste figuri eminente ale culturii române – de exil (cu excepţia lui V. Marcu, toţi autorii numiţi au fost prieteni cu Jünger după război) – s-au apropiat de Ernst Jünger şi de gândirea lui conservatoare şi, pe de altă parte, chiar aprecierea lui Jünger faţă de aceştia se explică incontestabil, uneori chiar tacit (multe din greşelile din tinereţe ale lui Eliade, Cioran sau Horia devin publice abia mai târziu), prin experienţele şi paradigmele comune, precum şi prin viziunea comună asupra lumii. Atât Cioran şi Eliade, cât şi Jünger s-au descotorosit de perioada naţionalistă tot aşa cum un şarpe se leapădă de pielea sa – fie explicit, fie prin evoluţia operei sale –, însă deschiderea, religioasă, metafizică spre lume din această perioadă va rămâne o constantă. Regi neîncoronaţi ai intelectualităţii româneşti, guru clandestini, cele mai marcante figuri ale exilului, Cioran şi Eliade au furnizat scheletul spiritual mitologic-ezoteric al intelectualităţii româneşti moderne. Scrierilor lor, primele tipărite după 1990 – ca şi când spălarea creierului de către comunişti nici nu s-ar fi întâmplat –, li s-au dedicat numeroase studii[41]. Ei (dar şi Constantin Noica[42]) sunt aşa-numiţii „mijlocitori" şi „multiplicatori", care au construit puntea dintre România interbelică şi România intelectuală de astăzi, prin biografia şi spiritul lor, parţial prin discipoli şi adepţi cu influenţă.

Un alt aspect al dimensiunii personale ale receptării operei jüngeriene în România îl constituie existenţa în vremea comunismului a cercurilor literare private, în care circulau operele lui Jünger. Un exemplu concret este cercul literar care s-a organizat în jurul lui Vasile Lovinescu (1905–1984). Simpatizant al mişcării legionare, Lovinescua fost influenţat în mare măsură de scrierile ezotericului francez René Guenon, care se dedicase sufismului. Cenaclul secret, iniţiat în Bucureşti de liderul intelectual Lovinescu împreună cu poeta Lucreţia Andriu, se numea „Fraternitatea lui Hyperion". Din acest cerc a emers şi mica editură amintită

[40] Pentru cititorii vorbitori de limbă germană se va face referire la R. Wagner, *Ein Schriftsteller im Kalten Krieg*, „Neue Zürcher Zeitung", 2.4.2007). Vezi şi observaţiile lui Ornea (1995).

[41] De exemplu, Handoca 2002: 88–103.

[42] Nu există dovezi ale influenţei acestuia asupra intelectualităţii româneşti (vezi Verdery 1991, Laingnel-Lavastine 1998).

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

anterior, „Rosmarin”. În cadrul cercului, Lovinescu prezintă operele lui Jünger, dintre care mai ales *Heliopolis*, citit clandestin, în traducere personală. După Dan Stanca, membru al cercului Lovinescu încă din anii ’70, confruntarea cu operele jüngeriene şi, în acelaşi timp, iniţierea membrilor cenaclului în învăţăturile lui Guenon apar ca un fel de revelaţii. „Jünger reprezintă tipologia perfectă a unui autor misterios şi aristocratic, ascuns sub umbrela unor scrieri codate” (Stanca 2000: 66–70; citatul se regăseşte la p. 66). Roxana Cristian, care conduce astăzi Editura „Rosmarin”, fostă membră a cercului Lovinescu, spune:

> Datorită lui Vasile Lovinescu, am avut acces la cărţile lui Jünger, pe care îl admira foarte mult şi din care ne-a tradus câteva capitole, din *Heliopolis* şi mai târziu din *Inimă aventuroasă*. În corespondenţa noastră privată au existat discuţii şi comentarii interesante (Roxana Cristian, într-un e-mail către Olga Volc la începutul anului 2008).

Sorin Ţigăreanu, care a luat parte la traducerea lucrării *Heliopolis* pentru Editura „Rosmarin”, observă cu uimire că după 1990 avea să afle că a existat un cerc precum cel al lui Lovinescu, unde Ernst Jünger şi *Heliopolis* se aflau în centrul discuţiilor filosofice şi literare. De-a lungul anilor, fără a şti unul de altul, atât cercul Lovinescu cât şi Ţigăreanu au fost călăuziţi în negura comunismului de acest roman al lui Jünger.

> Într-o zi, mai spune Ţigăreanu, rolul acestor grupări – lovinesciene, teozofice, antropozofice, mistici ortodocşi, bioenergeticieni şi altele – va fi recunoscut ca parte a unei culturi de supravieţuire (Ţigăreanu 2000: 151–160; citatul se regăseşte la p. 154).

Chiar şi *Falezele de marmură*, unul dintre puţinele texte autorizate, i-ar fi adus servicii de nepreţuit în călătoria lui în universul jüngerian „al imaginilor mitice-simbolice” (Ţigăreanu 2000: 154).

Accentul pus pe latura mitologică-simbolică a lui Jünger ne conduce la ultimul nostru punct din această lucrare. Literatura română încărcată spiritual şi ezoteric şi filosofia bazată în special pe metafizică alcătuiesc o matrice perfectă pentru o receptare – selectivă – a operei jüngeriene, care s-a concentrat îndeosebi pe operele considerate mai puţin importante în Germania, cum ar fi romanele science-fiction *Heliopolis* şi *Eumeswil* sau nuvela *Albine de sticlă*. Chiar şi în puţinele fragmente de jurnal, publicate în reviste literare, domină aliniate opace, aluzive şi şoptite, care, datorită ambiguităţii, numeroaselor aluzii şi caracterului interpretabil, revelează un element şamanic din literatura jüngeriană.

Spaţiul cultural şi literar din România interbelică, o perioadă „clasică” pentru istoria intelectualilor români şi pregnantă pe scena culturală şi literară actuală, este definit de elementele ezoterice. Protagoniştii acestuia au fost în mod definitiv influenţaţi de filosofia germană (Gregori 1986: 186–201). Lucian Blaga (1895–1961), literat şi filosof al culturii româneşti, serveşte drept exemplu reprezentativ în acest sens, teoretizând *Spaţiul mioritic* şi transmiţând o tradiţie culturală românească autohtonă. În celebrul său eseu *Spaţiul mioritic* (Blaga 1936), Blaga defineşte, prin prisma baladei populare *Mioriţa*, care reprezintă pentru autor un arhetip simbolic al spaţiului românesc, România rurală, ca spaţiu cultural autonom, de sine stătător. Această ideologie bazată pe tradiţia autohtonă – satul românesc ca loc de naştere al „spiritului naţional” – a fost transmisă mai departe de „noua generaţie” naţionalistă.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

Însuşi Blaga, nefiind un adept al „noilor extremişti de dreapta" ai anilor '30, a fost influenţat de Nietzsche şi Spengler, la fel ca Nae Ionescu, ideologist naţionalist al Gărzii de Fier şi mentor al „noii generaţii" Eliade, Cioran şi Noica (Micu 1986: 147–161)[43]. Elita intelectualilor români, care în timpul anilor '30 a încercat să compenseze golul istoric al „micii lor naţiuni", al „spaţiului lor mioritic" prin potenţarea elementelor culturale naţionale şi şoviniste, s-a aflat în mare măsură, dacă nu în totalitate, sub influenţa tradiţiei spirituale germane. Schopenhauer, Nietzsche, Klages, Heidegger, Spengler au fost icoanele „generaţiei noi" şi chiar ale literaţilor din perioada interbelică.

> Contribuţia lui Maiorescu, Eminescu sau Coşbuc la asimilarea culturii germane în secolul al XIX-lea şi în pragul secolului următor poate fi comparată cu cea a lui Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu şi Aron Cotruş în perioada interbelică (Micu 1986: 148).

Acest context „defectuos", cum îl numeşte Dieter Schlesak[44], a fost terenul pe care s-a înălţat tradiţia literară mistico-ezoterică a modernităţii româneşti. Cauza profundă a receptării operei jüngeriene în spaţiul dintre Dunăre şi Carpaţi stă în Revenirea Mitului, în motivele religioase ale unei culturi rurale idilice, în trăirism (cum a fost numit curentul literar al „noii generaţii"), în nevoia de autenticitate, de gesturi măreţe, de aventură intelectuală, toate acestea fiind până în ziua de astăzi semne distinctive ale literaturii şi filosofiei româneşti. Dacă Henri Plard (1990: 146, în special) le reproşează francezilor că nu îl pot înţelege pe Jünger la nivel metafizic[45], din cauza aluziilor sale opace şi precise, a superiorităţii sale reci şi estetismului, putem spune cu mândrie că românii îl stimează pe Jünger „al lor", tocmai pentru că se identifică cu el la nivel metafizic şi îl înţeleg. Poate chiar mai bine decât germanii.

Bibliografie

Jünger 1968: Ernst Jünger, *Iradiaţii*, în „Secolul 20", nr. 5, p. 106–125.

Jünger 1969a: Ernst Jünger, *Alfred Kubin*, în „Steaua", revistă a Uniunii Scriitorilor Cluj, 22 (237), octombrie, p. 119–126.

Jünger 1969a: Ernst Jünger, *Pagini de jurnal*, în „Steaua", revistă a Uniunii Scriitorilor Cluj, 22 (237), octombrie, p. 110–119.

Jünger 1971: Ernst Jünger, *Pe falezele de marmură*, traducere de Ion Roman, Bucureşti, Editura Univers.

Jünger 1973: Ernst Jünger, *Heliopolis*, traducere de L. Voita, în „Secolul 20", nr. 7, p. 45–60

Jünger 1980: Ernst Jünger, *Jurnal. Un buchet peren din calendrul grădinii mele din Wilflingen*, traducere de Hans Mokka şi Lucian Alexiu, în „Orizont", editat de Uniunea Scriitorilor din România, Judeţul Timiş, 35, nr. 42 (862), 21.

Jünger 1981: Ernst Jünger, *Praştia*, traducere de Ion Roman, Bucureşti, Editura Univers,

[43] Nae Ionescu, „mentorul" carismatic al „noii generaţii" a studiat în München în timpul Primului Război Mondial.

[44] Dieter Schlesak, într-o emisiune radio despre Cioran (http://transsylvania.tripod.com/home12.htm#Begegnungen; ultima actualizare la data de 8.11.2009).

[45] „Profunzimea" jüngeriană, cum afirmă Plard (gândirea lui analogică, prognozele astrologice, metafizica), le era francezilor „străină şi chiar insipidă: confuză şi neinteligibilă".

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

Colecţia Globus.
Jünger 1985: Ernst Jünger, *Pomul*, traducere de Petru Forna, în „Vatra”, 15, nr. 177, 13–15.
Jünger 1998: Ernst Jünger, *Heliopolis. Retrospectiva unui oraş*, traducere de Ingrid-Irene Macarie, Editura Rosmarin, Bucureşti.
Jünger 1999: Ernst Jünger, *Vizită la Godenholm – Vânătoare de mistreţ*, traducere de Sorin Ţigăreanu şi Ingrid-Irene Macarie, Bucureşti, Editura Rosmarin.
Jünger 2000: Ernst Jünger, *Eumeswil*, traducere de Nora Iuga, Bucureşti, Editura Univers.
Jünger 2001a: Ernst Jünger, *Cartea ceasului de nisip*, traducere de Viorica Nişcov, Iaşi, Editura Polirom.
Jünger 2001b: Ernst Jünger, *Inimă aventuroasă (varianta a doua). Figuri şi capricii*, traducere de Sorin Ţigăreanu, Bucureşti, Editura Rosmarin.
Jünger 2002a: Ernst Jünger, *Grădini şi drumuri – Însemnări caucaziene*, traducere de Viorica Nişcov, Iaşi, Editura Polirom.
Jünger 2002b: Ernst Jünger, *Inimă aventuroasă, Însemnări de zi şi noapte*, traducere de Sorin Ţigăreanu, Bucureşti, Editura Rosmarin.
Jünger 2002c: Ernst Jünger, *Mantrana. Einladung zu einem Spiel. Mantrana. Invitaţie la joc*, traducere de Mihaela Zaharia, Bucureşti, Editura Antaios
Jünger 2004: Ernst Jünger, *Pagini din Kirchhorst – Coliba din vie (Anii de ocupaţie)*, traducere de Viorica Nişcov, Iaşi, Editura Polirom.
Jünger 2005: Ernst Jünger, *Pe falezele de marmură*, traducere de Ion Roman, cuvânt-înainte de Mircea Martin, postfaţă de Andrei Corbea, Bucureşti, Editura Paralela 45.
Jünger 2007: Ernst Jünger, *Albine de sticlă*, traducere de Ion Roman, Bucureşti, Editura ART.

*

Berggötz (Hg.) 2001: S.O. Berggötz (Hg.), *Ernst Jünger. Politische Publizistik 1919–1933*, Stuttgart.
Blaga 1936: L. Blaga, *Spaţiul mioritic*, Bucureşti.
Ciobanu 2005: R. Ciobanu, *În postul uitat*, în „România literară”, nr. 6 (18/02–24/02).
Ciobanu 2008: *Interviu cu R. Ciobanu*, în „Discobolul”, 12, nr. 121–123, 2008.
Ciobanu 2008: Radu Ciobanu, *Europa din noi*, Timişoara.
Cioran 1936: E. Cioran, *Schimbarea la faţă a României*, Bucureşti.
Corbea-Hoişie 1983: A. Corbea-Hoişie, *Un scriitor german de origine româna: Valeriu Marcu*, în „România literară”, nr. 22, p. 24.
Corbea-Hoişie 1984: A. Corbea-Hoişie, *Surprize ale istoriei literare: Valeriu Marcu*, în „Secolul 20”, fasc. 284–286, p. 145–186.
Corbea-Hoişie 1986: A. Corbea-Hoişie, *Ein deutscher Publizist rumänischer Herkunft: Valeriu Marcu*, in *Rumänisch-deutsche Interferenzen*, ed. Klaus Heitmann, Heidelberg, 164–184.
Corbea-Hoişie 2010: A. Corbea-Hoişie, *Liaisons dangereuses : Ernst Jünger und Valeriu Marcu*, în Zarska, Diesener, Kunicki 2010: 418-431.
Dietka 1987: N. Dietka, *Ernst Jünger nach 1945. Das Jünger-Bild der bundesdeutschen Kritik, 1945–1985*, Frankfurt/M, Berna, New York.
Dietka 1996: N. Dietka, *Anmerkungen zur Ernst-Jünger-Rezeption in Deutschland*, „Etudes Germaniques”, 51, p. 821–833.
Dornheim 1987: L. Dornheim, *Vergleichende Rezeptionsgeschichte. Das literarische Frühwerk Ernst Jüngers in Deutschland, England und Frankreich*, Frankfurt/M., Bern, New York.
Draganovic 1998: J. Draganovic, *Figürliche Schrift. Zur darstellerischen Umsetzung von Weltanschauung im erzählerischen Werk Ernst Jüngers*, Würzburg.
Dubuisson 1993: D. Dubuisson, *Mythologies du XXe siecle (Dumezil, Levi-Strauss, Eliade)*,

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

Paris.
Gregori 1986: I. Gregori, *Der frühe Cioran und die deutsche Philosophie im Hinblick auf die Todesproblematik*, în *Rumänisch- deutsche Interferenzen*, ed. de Klaus Heitmann, Heidelberg, p. 186–201.
Handoca 2000: M. Handoca, *Pro Mircea Eliade*, Cluj-Napoca.
Handoca 2002: M. Handoca, *Receptarea operei lui Mircea Eliade în România*, în idem, *Eliade şi Noica*, Cluj-Napoca, p. 88–103.
Heinen 1986: A. Heinen, *Die Legion „Erzengel Michael" in Rumänien. Soziale Bewegung und politische Organissation. Ein Beitrag zum Problem des internationalen Faschismus*, München.
Ipema 1985: J. Ipema, *Ernst Jünger in Nederland. Enkele kanttekeningen*, „Maatstaf", 33, p. 89–100.
Kiesel 2001: H. Kiesel, *Ernst Jünger. Die Biographie*, Berlin.
Koslowski (Hg.) 1996: B.P. Koslowski (Hg.), *Die großen Jagden des Mythos. Ernst Jünger in Frankreich*, München.
Laignel-Lavastine 2002: Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionescu. L'oubli du fascisme. Trois intellectuels roumains dans la tourmente du siecle*, Paris.
Laingnel-Lavastine 1998: Alexandra Laingnel-Lavastine, *Filosofie şi naţionalism. Paradoxul Noica*, Bucureşti.
Micu 1986: D. Micu, *Lucian Blaga und die deutsche Literatur*, în *Rumänisch-deutsche Interferenzen*, ed. Klaus Heitmann, Heidelberg, p. 147–161.
Müller 1993: H.-H. Müller, *Herr Jünger thinks war a lovely business, On the Reception of Ernst Jünger's* ***In Stahlgewittern*** *in Germany and Britain before 1933*, în F.K. Stanzel, M. Löschnigg (Hg.), *Intimate Enemies. English and German Literary Reactions to the Great War 1914–1918*, Heidelberg (= Articole despre noua istorie literară), ep. 3, vol. 126, p. 327–342
Mutti 1997: C. Mutti, *Penele Arhanghelului. Intelectualii români şi Garda de Fier (Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Vasile Lovinescu)*, Bucureşti.
Neaman 1999: E.Y. Neaman, *A Dubious Past. Ernst Jünger and the Politics of Literature after Nazism*, Berkely, Los Angeles, New York.
Omăt 2004: G. Omăt, „Criterion", în *Dicţionarul general al literaturii române*, editat de Academia Română, vol. *C/D*, Bucureşti, p. 483–489.
Ornea 1995: Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Bucureşti.
Plard 1990: H. Plard, *Ernst Jünger in Frankreich. Versuch einer Erklärung*, „Text und Kritik", 105/106, p. 141–154.
Pschera 2007: A. Pschera, *Heilige Tiefe und geistiger Überblick*: *revista Antaios (1959–1971)*, în „Sezession", 17, p. 18–23.
Rău 1969: A. Rău, *În vizită la Ernst Jünger*, în „Steaua", revistă a Uniunii Scriitorilor Cluj, 22 (237), octombrie, p. 46–50.
Schoor 1992: U. Schoor, *Das geheime Journal der Nation. Die Zeitschrift „Sinn und Form", Chefredacteur: Peter Huchel (1949–1962)*, Berna, Frankfurt.
Schwilk 2007: H. Schwilk, *Ernst Jünger. Ein Jahrhundertleben*, München.
Simion 2004: E. Simion, *Emil Cioran*, în *Dicţionarul general al literaturii române*, editat de Academia Română, vol. *C/D*, Bucureşti, 255–263.
Simion 2005: E. Simion, *Mircea Eliade*, în *Dicţionarul general al literaturii române*, editat de Academia Română, vol. *E/K*, Bucureşti, p. 18–30.
Stanca 2000: D. Stanca, *Templierul din spatele istoriei*, în „Secolul 20", nr. 10–12, 66–70.
Stoica 1968: P. Stoica, *Ernst Jünger şi jurnalul ca formă de viaţă*, în „Secolul 20", nr. 5, p. 125–128.
SV: Ernst Jünger, *Siebzig verweht*, Stuttgart, 1998.
SW: Ernst Jünger, *Sämtliche Werke*, Stuttgart, 1978.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)

Totok 1995: W. Totok, *Die Generation von Mircea Eliade im Bann des rumänischen Faschismus*, în *Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte*, „Literatur und Politik”, 7, 42–55.
Ţigăreanu 2000: S. Ţigăreanu, *Pseudojurnal de traducător*, în „Secolul 20”, nr. 10–12, 151–160.
Ţurcanu 2000a: F. Ţurcanu, *Jünger, Eliade şi Antaios*, în „Secolul 20”, 10–12, p. 198–205.
Ţurcanu 2000b: F. Ţurcanu, *Mircea Eliade şi Emil Cioran către Ernst Jünger: Inedite*, în „Secolul 20”, 10–12, p. 206–210.
Ţurcanu 2006: F. Ţurcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, Schnellroda.
Vandevoorde 1992: H. Vandevoorde, *Ernst Jünger in Vlaanderen*, „Yang”, 28, p. 205–221.
Verdery 1991: K. Verdery, *National Ideology under Socialism. Identity and Cultural Politics in Ceausescu's Romania*, Berkely.
Voita 1969: L. Voita, *Ernst Jünger sau calea spre armonie*, în „Steaua”, revistă a Uniunii Scriitorilor Cluj, 22 (237), octombrie, p. 109–110.
Voita 1973: L. Voita, *Un roman al eternei nostalgii solare*, în „Secolul 20”, nr. 7, p. 61–62.
Wimbauer 2003: Tobias Wimbauer, *Personenregister der Tagebücher Ernst Jüngers*, ediția a doua, Schnellroda.
Zarska, Diesener, Kunicki 2010: N. Zarska, G. Diesener, W. Kunicki (eds.), *Ernst Jünger – eine Bilanz*, Leipzig, Leipziger Universitätsverlag.

The Return of the Myth. Ernst Jünger in Romania – Ernst Jünger and the Romanians

The famous German writer Ernst Jünger received a lot attention in Romania, even before the Revolution in 89/90. This is more than remarkably, as his novels, essays and diaries were never translated in other countries beyond the Iron Curtain. Jünger was in his younger years member of several extremist right winged political circles and was famous for his eye-witness-account on the First World War. This paper tries to find out why especially Romanian Intellectuals – with some of whom he has been friends – were attracted by Jünger's prose and how it was possible, that books by such a controversial author could be printed in communist times. The post-revolutionary peroid is also analyzed in this paper, as much of Jünger's mots important books are translated into Romanian and were published in disinguished publishing houses, like Polirom and Humanitas. It seems that the opaque style of Jünger, his preference for mythical allusions, his creation of a magico-religious univers in his books a.s.o., attracted a lot of Romanian Intellectuals, like for ex. the esoteric circle of Vasile Lovinescu.

BDD-A20012 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:28 UTC)